

115-10824

M. 59118
F. 59888

ATV
25988

ERLIGIO EGUIAZCOAREN

SINALEAC,

ETA

PROTESTANTEEN LIBURUAC IRACORTZECO

ELEIZAREN DEBEQUA,

TARTEAN EJEMPLO BATZUEQUIN.

DONOSTIAN,

ROMAN GOÑI-REN MOLDIZTEGUIAN.

1869 GARREN URTEAN.

175-20000

The first part of the report is a general description of the project and its objectives. It includes a brief history of the project and a statement of the problem to be solved. The second part is a description of the methods used in the study. This includes a description of the data collection methods and the statistical methods used to analyze the data.

The third part of the report is a description of the results of the study. This includes a description of the data and a discussion of the findings. The fourth part is a conclusion and a summary of the results. This includes a statement of the conclusions drawn from the study and a summary of the findings.

The fifth part of the report is a list of references. This includes a list of the books, articles, and other sources used in the study. The sixth part is a list of figures and tables. This includes a list of the figures and tables included in the report.

ITZ-AURREA.

Erritar maiteac: Erligio catolicoaren etsayac dembora gucietan sayatu dira, aleguiña undienac eguiñaz, beren dotriña palsoac zabaldu, eta EGUIAREN PILLARE ETA POSTE-ARRI dan Jesu-Cristoren Eleizarequin irmeoro itsatsiric ez daudenac engañatzeco.

Eguia negargarri au ondo ezaguturic, eta biotz biotzez opa izanic gorde dezazutela zuen ere, garbi eta cutsu gaizto gabe, zuen aurrecoac izan zuten fede eta sinistamentua, esqueintzen zaizquitute liburucho onetan arrazoi banaca batzuec, purrucatu ditzatzutequean gure Erligio santu oni bere etsayac zucentzen diozcaten erasoac.

Catolicoentzat prestu eta onragarria becela, oen etsayentzat circill eta citala dan guda onetan jazartzeco arma aro onecoric bertan arquitzen badezute, jaquin, iracurtza oec bat-eratu eta zuen itzcuntzan arguitaratu dituztenen deseoac, izango dirala nai baño obeto beteac.

175-2000

The first part of the report deals with the general situation of the country and the position of the various groups. It is a very general and superficial treatment of the subject, but it is a good starting point for a more detailed study.

The second part of the report deals with the economic situation of the country. It is a very detailed and thorough treatment of the subject, and it is a good starting point for a more detailed study.

The third part of the report deals with the social situation of the country. It is a very detailed and thorough treatment of the subject, and it is a good starting point for a more detailed study.

I.

¿Cór da erligioa?

Norbaitec esango balizuteque: «Zuen gurasoen eta zuen artean ez dagoela bata bestearaquico begui-eunde edo elcartasunic; oriee ez dizutela zor ez laguntzarie, ez so-corrurie, ez consejurie ez eta izate-co biderie ere; eta zuce oro bat ez diezutela zor ez amoriorie, ez es-quer onie, ez errespeticie, ez obe-dimenturic,» ¿ez da eguia, onelaco itz, oraíndano inoiz adita ez ditu-zutenac, icaratu eta aserreraquico cinduztequela?

Bai; ceren zoro eta gaiztaguiñac bacarrie venturatu litezquean or-relaco itzac esatera.

Beraz, aita-semeen eta ama-laben artean badaude gucioc mait-te ditugun elcartasun eta locarri gozo eta egoqui batzuec, inore mudatu eta etengo ez dituenac, eta inoiz ere, benic beñ gurasoac eta beren humeac bici diran artean, de-seguingo ez diranac.

Orain, bada, esan zadazute: ¿ez da eguia, Jaungoicoa dala gure Eguillea eta Aita, eta gu bere humeac guerala? ¿Ezda ere eguia, Jaungoicoari guere gurasoi baño oneguñ eta mesede aundiagoac zor

diozeagula; eta, orrez gañera, Jaun-goicoa bera dala gure azquen-muga eta gure gueroce esperanza guztia?

Jaungoicoari zor diogu, bada, amorio, esquer on, errespeto eta obedienciarié aundien; ceren bera dan orain eta beti gure Aita eta Onguillea, eta gu bere humeac, bi-citza labur onec dirañen bitartean ez ecie, besteco beticoera gucian ere.

Obligacio eta zor santu oyechee eguiten date Erligioa iceudatzén dana.

Ejemploa.

Erromaco Emperadoreac mun-dueo erri guciénen jabe eiran, Jesu-Cristoren Apostolu eta aurreneco icasleac Erligio eguiñzecoapredicatu zuten demboran; eta nola beren it-su mencau aste zuten, cristaven le-guea beren mendecoetan zabaldú eta sendotzen bazan, jainco pulsoen erreinoac eta beren aguintea galtzeco chit perill aundian ceudela, eguiñ al'gucia eguin zuten cristauén odo-lean itotzeco gure Salvatzalleac jar-ritaco Erligio Jaincozcoac. Alaz gu-ciaz ere, cristauac servitzu leyalena eta obedienciarié ichuena aguertzen cien Jaun eta aguintari ayei, Jaun-

goicoarequin uts-eguin gabe ceza-
tequen gucian, Marco Aurelio em-
peradoreac bere beguiz ondo icusi
zuen becela.

Emperadore au Germaniatarrai
guerra eguitera cijoala, bere arro-
queriac ichuturic, sartu zan Bohe-
miaco mendi-tarte leor eta estu ba-
tean, nun arquitu zan, nola etee-
quiela, lau sayetsetatic contraco
söldaduz inguratua, eta bere tropa
aundiac itotzeco zorian ceuzcan
egarria itsaltzeco ezecic, beretzat
bear zuen ura ere inondican eratu
ecin cezaquean moduan. Ez andican
muguitzera venturatzen zan, ez an
ogonda biciric irteteco esperanzarie
ceucan. Estura larri artan, Empe-
radore eta soldadu fedegabeac deitu
bide cioten beren Jaincoai; baina
nola gorrac bai ciran, etcien entzun,
etzuten beintzatecer irichi. Orduan
norbaiti gogoratu eizayon soldadue-
tan bacirola cristauac edo erligio
eguiatzcoa zutenac, eta oyei burusai
edo Gefeac aguindu cien, esca ce-
zayotela beren Jaungoicoari añ pre-
mian ceuden ura. Ala eguin zuten
cristauac, soldadu contracoac be-
guira cegozcatela, eta oen farra-ir-
ria eta ishecac aditzen cituztela, eta
oracioa añ indartsua izan zan, non
cerua bereala odei beltzez estali eta
euri gozo ugarietan lerturic, Erro-
marrac izan zuten naico ura edate-
co, baina dembora berean etsayen
alderdian alaco cascarabar jasa go-
gorra sortu zan turmoi, chimist eta
oñaztarri tartean, non, osotoro iea-
raturic, andican igues eguin bear
izan zuten, Erromarrac utziric cam-
poaren jabe.

Erromarren alderdian arguio
ezagutu zan mesede aundi hura
cristaüen oracioai zor citzayola, eta
ala, Marco Aurelioc Erromara gaz-
tigatu zuen, cristauac gueyago ez
perseguitzeco, eta oen Erligioa de-
becatua ez izateco.

II.

¿Certaraco da erligioa?

Eleiz Ama Santaren hume gue-
ran cristau guztioe jaquin bear degu
erligioa dala gure Eguillearequin
bat-erutzen edo juntatzen gaituen
locarria (San Agustin;) eta au gabe,
eta beronen ezagüera gabe, ecin
aguertuco diogula Jaungoicoari
bear becela, zor diogun amorio, er-
respeto eta obediencia.

Baita ere jaquin bear degu Bos-
suet Obispo Jaunac chit ondo esan
eta itzeribatu zuela: «Erligioa dala
escut-arma bat añ premiazcoa, non,
bera utzitzen edo galtzen duenac,
ez duen izango cérequin gorde bere
bururic jazarreco egunean.»

Escut-arma onen birtutea ondo
preciatu, eta cembateraño iristen
dan neurtzeco, asco degu gogora
ecartzea, irureun urtean *amaica mi-
lloi* cristauac eriotza artu zutela fe-
degabeac egandic, biotzie batere at-
zeratu gabe, cristau santu oyen ar-
tean arquitzen ciralaric doncella-
choac eta mutil chiquiac, ceintzuen
indar eta quemena guichitu orde-
z gueitzen zan aguintari odolguio
eta soldadu cupidagabeen aurrean,
eta beren gorputzetan oñaceac su-
fritzen cituzten neurrian.

Cristau ayee guetac oroitzen ci-
ran, nola Jesu-Cristo gure Jaunac

esan cien bere icasleni: *Gorputza iltzen dutenai, eta animan ecer ecia dezaquetenai ez bildurricizateco; baña are bildur anudiagoa izateco gorputz-animac inferaura bota ditzaquenari,* au da, Jaungoicoari.

Ez du inore ezagutu cristau ayei Jaungoicoac eman cien becelaco doai eta indarrie gure Eleiz Ama Santagandic alde eguinie bici nai duten heregeen artean, ceren oyec duten fedea ez dan eguiazcoa, ezpada Jesu-Cristoren eta bere Eleizaren etsayai beren artroqueriac go, gaeracitaco dotriña palso, deabruaren chit gustocoa.

Ejemploa.

Nimes deritzan Franciaco uri batean eguin zan misio bat 1826 garren urtearen asieran; protestanteac joan ciran aditzera, eta San Baudilio-co Parroquia bacarrean iru protestante convertitu ciran gure erligio santura. Baña conversio gucietan sonatuena izan zan, D' Aldebert ceritzan, uri artaco tribunaleco juez jaunarena. Misio-guilleac Parroqui artan bertan ematen cituen ejercicioetara ere joaten zan juez au; guero bacardadean eguin cituen itz-aldi batzuet misio-guilleayetaco batequin, eta itz-aldi oen ondore eta frutua izan zan D' Aldebert-ec protestanteen erligiou utzi, eta gurea artzen; eta añ poz aundiarequin, non, orduan bertan alde eguin cioten bere barrumbea azpaldianzulatzen ciotenquezea eta duda guciac.

D' Aldebert-en arreba bic ihola ere ecin eramau zuten beren ana-

yaren erligio-aldaera, eta aleguinie asco eguin zuten galerazteco; baña are itzerribatu cien carta bat, nun beste gauzen artean jartzen ciezen itz oyec: «Utzi det erligio utsunc-» dun ori, bertan jayo nintzaluco «neucana, eta batere zalantza gabe »artu det eguiazco erligio bacarra, »berari darraizcan ondore guciac-»quin; bada au da Jesu-Cristoc eta »bere Apostoluac ipiña, eta nere »aurrecoac milla eta bost eun urte »baño gueyagoan iduqui zutena.»

III.

«Cenec eracutsi dezaque erligio eguiazcoa?»

Jesu-Cristo gure Jaunac, erligio eguiazcoaguri eracusteco mundura etorri bazan ere, bere lanbide Jaincozco au etzuen bear becela osatuco baldin eman izan ezpacigun erligio eguiazco au ezagutzeco bide erraz eta seguru bat; aushe da, bada, eguin zuena, bere *Eleiza* para, eta oni, bere erligioco misterio eta leguenc zaitu eta gordetzeco contua utzi cionean.

Eleiz au ipintzeco, onà nola itz eguin cien Jesu-Cristoc bere Apostoluai: «Escubide gucia emana izan »zat ceruan eta lurrean: zoazte, ba- »da, eta iracasi itzatzute gende gu- »ciac *salvacioco bidean*, batayatuaz »Aitaren, eta Semearen eta Espiritu »Santuaren icenean; eracutsiaz gor- »detzen nie aguinu dizutedetan »gucia. Eta zaudete seguru, ni zu- »ecquin egongo naicela beti mun- »duaren buacerrano.»

Eleiz onen buru Jesu-Cristoc eguin zuen San Pedro, lenago eucan icena Simon aldatuaz, esaten ciola: «Eta nie diotsut, zu cerala Pedro (ceñac esan nai duen arria,) eta arri onen gañean alchaco detala nere Eleiza, eta infernucoteac beraren contra garaituco ez dutela.»

Eleiza onen humeac izateco bi bide dauzagu; eta dira anima eta gorputza; animarequin iduqui bear degu *fedea, esperanza eta caridadea*; eta gorputzarequin esan eta eguin bear ditugu *fedea* aguertzeco egoqui diran gauzac; bada Jesu-Cristoc bere icaslenai esan cien, een, guizonac juzgatzera datorrenean, «bacoitzari emango diola, bere obrai dagoean saria;» eta Santiago Apostolue cristau guenai zucendutaco cartan dio: *obra onie gabeco fedea, dala osoro illa, eta salencioraco deus balio ez duena.*

Ejemploa.

Conde Stafford, Inglaterraco Jaun noble eta catolicoa, urte batzuetan bicitzan Abberville deritzan Franciaco errian bere emaztearequin; au zan protestantea, eta senar onac ecin gueiaco desestzen zuen bere emaztea Erligio catolicora biurtzea, eta Amiens-co Obispo Jauna Abbvillera ciotanean Condeac erregaturie, arren, bere emaztea convertitu cezala, Obispoac erantzuten cion: «Jaungoicoaren obra da convertitzea, eta gueiago »eguingo dezu zue cere oracioacquin, nie nere itzacquin nezaquean »baño.»

Condeac bere adisquideacquin echean iduquitzen cituen jolasal dietan, emazteac aditurie ascotan alabatzen San Francisco Salescoaren gendearequico biguntasun eta trataera gozoa, esan zuen, een, Santu haren antzeco Obisporie eratuco bacizayoqueon, uste zuela bere conversioa iriste. Eratuco ciotelazco itza eman cioten, eta etzuten engañatu, bada Amiens-cozan, dudarie gabe, condesari conveni cizayon modueoa.

Obispo onequin condesac itz eguin zuen, bere senarrari bisita eguitera joan cizayon egun batean, eta errespeto aundia artu bacion ere, conversioraco etzuen ecer aurerratu, Obispoac, arequin orduan lendabici itz eguitean, erligio-conturie uqitu eteiolaco. Berriz visitatzera joan zanean, Obispoac gal detu cion, ea bere sinistamentuan seguru cegoen, eta etcion quezcarie ematen Aita Santuaren Eleizatic bereciturie bicitzeac; eta erantzuncion: *Jauna, nere Bibliarequin (1), inoren bildurric ez det.* Señora au Londres-co obispo protestantearen consejuz guiatzen zan, eta onec encargatu cion, erligioaren gañean inore galderarie eguiten bacion, beti orrela erantzuteco.

Orregatican ere condesaren conciencia etcegoen soseguz, eta barrango quezcae itzaltzeco noicean bein joan oizan Amiens-co Obispo Jauna visitatzera, eta haren itz onae arretaz entzutera; ezaguta zuen, alabaña, guero baño guero

(1) Biblia da Escritura Sagraduco liburu.

mugida ohea bere bioztean eguiten etotela. Baña condesaren biotza are gueyago limurtu zuena izan zan, Obispo Jaunac San Juan eguncan eguinlaco sermoya.

Alaz guciatz ere, baceuzcan oraindie duda batzuec quendu ecin ci-tuenac; eta Obispoac egun batean esan cion, gatzigatu eezayola Lon-dres-co Obispo protestanteari, eoen: baldin probatzen bacion, *San Agus-tiñec etzuela Mezaric eson, ez eta er-regutu ere illacgatic, batez ere bere amagatic*, bera ere protestante eguin-go zala.

Stafford condeac berac eraman cion carta Londres-co Obispoari, eta onec, itz banaca batzuec condeari esan eta utzi zuen, erantzuera itz-cribuz bialdu gabe.

Londres-co Obispo protestantea-ren ishiltasunac condesari chit ser-vitu cion, ceuzcan dudatatic irtete-co, bada ascotan beregan pensatzen zuen, catolicoric ez dala protestante eguiten Jaungoicoari on-iristeaga-tic, eta protestante asco contrara, catolico eguin dirala, Jaungoicoaren servitsuan bicitza igarotzeagatic.

Condesac ezagutu zuen Erligio catolica, apostolica Erromacoa dala eguiazco bacarra, eta biotz biotzez arturic, bete cituen leyalqui bicitu zan bitartean, bere mandamentu guciac, Francian eta Inghaterran utziaz virtute eta piedadezco jar-raicai ederrac.

IV.

Eguiazco Eleiza cergatic da bat bacarra?

San Agustiñec esaten digu, gauz

eder gucién bereizgarri edo señalet dala *Bat-asuna*; eta au bera da Elei-zaren lenengo siñalea. Eleiza da *bat* bere izateco moduan, *bat* bere fe-dean, *bat* bere Sacramentuetaa, *bat* bere gubernuan, eta *bat* bere burua.

Jesu-Cristoren Eleiza, bat ba-carra dala ieusierazo nai badegu, asco degu Evangelio santua idi-quitzea, eta bertan iracurric degu, Jaunac esan zuela: «Ba ditut gañera» beste ardi batzuec, artalde oneta-»coac ez diranac; oyec ere eracarri» bear ditut, eta ala entzungo dute» nere hitz-otsa, eta ezta izango ar-talde bat eta artzai bat baicic.»

Hitz oyetan arguiro ieusten da, lurraren gañean Jesu-Cristoc ez daucala *artalde* bat, da esatea, Elei-za bat besteric, ceña dan cristau fededun gucioc sarturic gauden sa-leche edo arteguia. Eleiza da, bada, Jesu-Cristoren artaldea, artzai ba-ten contura utzi zuena, San Pedro-ri esan ciozcan itz oyen bidez: «Ja-naritu itzatzu nere arcumeac, jana-ritu itzatzu nere ardiac:» ardi-bil-doch oyec eguiten dute *artaldearen* icencan iruditua dagon Jesu-Cris-toren Eleiza bacar eta gucia.

Emendie contuatera dezaquegu, cembaterañocoa dan heregeen itsu-mena, eta ceñ errucarriac diran Jesu-Cristoren Eleizan sartu nai ez duten bitartean; alaz guciatz ere iduritzen zayote, cristau eguiazcoac bide zucenetie apartaeracitzeco art-zen dituzten neurriacquin mege-cimentu aundiac irabazten dituzte-la; aleguñ oyec ontzat eman litza yeztequo, bay, gure animen etsay galgarriac; gue ordeñ, guri dago-

quigunez, gogoan iduqui bear degu Jesu-Cristoc esan zuena: «Maite ba-
»nazute, gorde itzatzute nere man-
»damentuac» eta oro bat «Nere man-
»damentuac artu, eta gordetzen di-
»tuena, ori da ni maite naüena. Eta
»ni maite naüena, nere Aitac mai-
»tatua izango da; eta nic maite
»izango det, eta nerau aguertuco
»nazayo (San Juan, XIV, 15, 21.)»

Ejemploa.

Suizan guertatutaco conversioe-
tan aundienetaco bat da, Ginebraco
apaiz protestante aurrena, eta gue-
ro Nantes-co Cabildo protestantea-
ren buru izan zan Pedro Joux-ena.
Azpaldian biotzez catolico bazan
ere, etzan alatzat arguiro aitortu,
alic eta 1825 garren urtean ill zan
aurrechoraño.

Beñ batean Ginebraco bere apaiz
lagunac iru bat milla errealeco er-
renta urtean aguindu cioten, baldin
provinci artan ez bazuen artzen
predicatzeco carguric, bildur ciran,
alabaña, artzen bazuen, Jesu-Cris-
toren Jainco-tasunaren alde ayec
nai baño fede biciagoarequin predi-
catuco zuela. 1813 garren urtean
conversioen gañean itz eguiten ari
ciran toqui batean Joux jauna suer-
tez aurquituric, onec esan zuen:
«Nic beintzat, catolico bati ez nio-
»que ondo artuco protestante egui-
»tea, ceren gueyen duenac ez duen
»ibili bear guichien duenaren billa,
»eta contrara, protestante bati ont-
»zat emango nioque catolico egui-
»tea, ceren guichien duenac, ondo
»eguiten duen gueyena billatzea.»

Chit sentitzen zuen catolico eta
protestanteen arteco diferencia ne-
gargarri eta elcarren arteco icusi eta
aditu eciaña, baña are atsecabe aca-
diagoa ematen cion, erligioaren
cutsu gabe persona asco bici cirala
icusteac, eta iduritzen eizayon gaitz
oyec, guciac ezperen, gueyennac be-
intzat, apaiz, Obispo, fraide eta
Eleizaco culto eta ceremonia sagra-
duen contra erligio gabeco guizonac
arguitaratu eta zabaldu cituen libu-
ru gaiztoetatie cetocela. Injuria lot-
sagarrienaz betetzen cituzten Elei-
zaco ministroac, eta beren luma
puzoitsuacquin etcioten barcatu Pio
VI eta Pio VII garren orduco Aita
Santu veneragarriai ere.

Italiaco bidagecu icenez orduan
arguitaratzen ciran liburu gueyenac
ceuden guezurrez beteac, eta apai-
zac desonratzeeco, eta fraide eta
mojac munduaren farragarritzat
iduqui erazteco beste asmo gabe
itxeribatunac.

Eleiz-guizon eta gauzen contra
zabalduricaco asmacio, guezur eta
injuria oyec deseguin eta ecerecera
biurtzeco arma egoquiaz ornitzeco
ustean, Pedro Joux-ec eguin zuen
bigarren bidagea Italiara ingles ga-
lai batequin; arretaz conturatu zan
ango Eleiz-guizonen oitura eta bi-
ci-moduaz, Eleiz eta conventuac
visitatu cituen, Eleiz-funcio ascotan
arquitu zan, eta ora onetan icasi
zuen bere dudac deseguiteco gai
izan citequean gucia. Guero Esco-
ciara erretiraturic, bere bidageco
oarquerac arguitaratu cituen carta
edo escut itz guisan jarriac; eta
azquenic, obedituric Eleiz eguiatz-

eoan sartzeo beti esaten cegoquion bere barrenge bozari, erabaqui zan pauso necoso au ematera, eta Paris-a joanda, ango Arzobispo Jau-naren aurrean bere dotriña gaiztoac utzi, eta artu zuen gure Erligio eguiazcoa 1825 garren urteco Urri-illaren amaican. Andican egun bat-zuetara gaizquita zan, eta erligioz-co sentimenturic onenac ematen ci-tuela, ill zan.

V.

¿Cergatic esaten degu Eleiz au santua dala?

Eleizaren bigarren sinalea da *santutasuna*, cefa dan, Jaungoicoac bere obra guciai ezartzen dien si-llua becela. Eleiza da *santua* berez, *santua* bere dotriñan, *santua* bere legueetan, *santua* bere sacramen-tuetan, *santua* bere culto edo Eleiz-quizunetan, *santua* bere intencioan, *santua* animen salvacioraco daucan celoan, *santua* bere hume ascotan, eta azquenic, Eleiz onen barrum-bean ezpada, inun bestetan ez dago santuric.

Jesu-Cristo, santutasun gucia-ren iturria bera, Eleizaren Buru izanie gnóla izango litzaque Eleiza, buru an santuaren gorputza, au ere santua ezpaltzaque?

Jesu-Cristo da, gañera, Eleiz onen lpinlea, eta ipintzean, gu san-tututzea baicic etzuen nai izandu; eta ez du utzi bere obra maiten; bere Aitaren escuian eserita dagoe-la, dago ere bere Eleizarequin, eta berac agundu becela, egongo da berarequin munduaren buacarra-

ño, inoiz utzi eta alde eguin gabe, berari lagunduaz, ernaitasun gu-ciarequin conta eguiñaz, guiatuaz, eta santutasunezco doai ugariac bere gañera ishuriaz.

Eleizac sinisten eta eracusten duen gucia, Jesu-Cristogandic da-torquio: ¿Nore, bada, izango du au-sardia esateco, Salvatzalle maita-garri onec santua ez dan gauzaren bat agueru duela?

Ejemploa.

Azquen doacabea izan oi dute Eleizaren perseguitzalleac, beste as-coren artean Galerio emperadoreac izandu zuen becela.

Au Diocleciano emperadorearen demboran cristaven contraco perse-cucio iracequille-buru becela izan zan, eta guero erregue aulquian jar-ri zanean, are gogotiago jarraitu cien aen contra ceuzcan biotze-co sentimentu biurriai. Baña Jaungoi-coaren justiciac ambeste gaiztaque-riai muga para cien, dembora be-rean castigatuaz aren gogortasuna.

Sortu citzayon gorputzean zauri sornatsu bat, bici zan jaureguian ez ecie, ingurumaico eche guztietaraño quiratsa banatzen zuena. Senda-guiñ edo medicu adituenac deituac izan ciran, baña alperrie. Egoera izugarri onetan urte osoa igaro zuen, garrashi cupigarrienac eman-erazten ciozcan ofaceac ceramaz-quiala: eta bere arrabi bician sen-daguiñ batzuec illeraci ere baici-tuen, bere gaitz gogorrean alaitasun pisca bat sentiaraci ecin ciotelaco, eta cerion sorna eta quiratsa eraman

cein zutelaco. Sendaguiñ oetaco bat-
tee, an perill aundian bere empera-
dorea icustean, esan cion: «Jauna,
»osoro engahatua zaude, baldin uste
»badezu guizonac senda zaitzaque-
»tela Jaincoac bialdu dizun gaitz
»orretatic; ez, gaitz ori, ez dezu be-
»rezcoa, eta soma al erremedio gu-
»ciaequin ere, cein bentzutueo da.
»Oroitu zaitz Jaincoaren servitza-
»riai eta Erligio Santuaren contra
»eguin dituzun gaiztaqueriaz, eta
»ieusico dezu norenganatu bear de-
»zun, sendatzea nai badezu.» Or-
duan conturatu zan Galerio, guizo-
na zala; eta bere gaitzaren indarrac
limurtarie, itz eman zuen, gaizta-
queria guciac zucenduco cituela.
Eta ala, agairi berri baten bidez os-
tera paquea eman cion Eleizari, ba-
na neurri on an artuta laster, ill zan.

VI.

¿Corgatic esaten degu Eleiz
an dala Catolicoa?

Eguiazco Eleizaren irugarren be-
reizgarri edo sinalea da *Catolicoa*
izatea; an da, dembora gucieta-
coa, guciaquicoa eta gucientzat dana.

Gucieraco sinale an ambesterano
dagoquio Eleiz eguiazcoari, non
Eleiza falso gucieta- onequin be-
recitzen dan beste edoceñequin ba-
ño obeto eta arguiroago; eta cris-
tau-erria ere *catolicoa* icenarequin
ezagutzen eta berecitzen da herege
eta cismaticoetatic.

Emendie dator Luteroarrac icen-
datuac izatea, Lutero ceritzan fralle
gaiztoac ipinitaco dotriñaren jarrai-
leac; Calvinotarrac, Calvino cerit-

zan apaiz doacabe arena dotenac;
eta Mahomatarrac, Mahoma cerit-
zan mercatari batec jarritaco erli-
gioan bici diranac. Ona nola herege
guciac diran ezagutuac, daucaten
erligio palson ipini zuen aren ice-
netic. Ez ditu, ez, inore ezagutzen
cristan fededua edo *catolico* icengoi-
tiarequin; alabaña, onela deituac
dira bacar bacarrie, Eleiza egui-
acoac eracusten duen dotriña dau-
catenac.

San Paulo apostoloac gauz on-
ragarritzat ceucan *loqui gucieta* eta
Eleiza gucieta dotriña berebat era-
cuesta; eta San Irineoc, orain dala
milla eta zazpireun urte, Eleizaren
gañean itz eguitean, cion: famili
batean biotz bat, anima bat eta hitz
modu bat baicic ez dagoan becela,
ala Eleizac ere toqui gucieta eta
gucien baimenarequin dotriña ber-
pera sinisten, eracusten eta predi-
catzen duela.

San Irineoren dotriña zan, San
Juan Evangelariaren icasle San Po-
licarpoc eracutsi ciona; eta bere
demboraco heregeen dotriña gue-
zurrezcoac deseguiteco itzeribatu
zuen liburuan, jartzen ditu beste
ganza chit eder ascoren artean, itz
oyec: «Erromaco Jar-lecua da *bata-*
»*suaren* aulquia eta brillcuia, gu-
»cieta bicañena eta garayena, eta
»erri guciac ezagutua daucatenac;
»San Pedroac ipinia izan zan, San
»Pauloc ere an predicatu zuen, eta
»bine anche bertan ishuri zuten be-
»ren odola. Fede eta dotriñaren ga-
»ñean sortzen diran duda guciac
»eraman oi dira Jarlecu goyenenco
»onetara erabaquitzeo, eta emen

«ematen dan epayarequin beregin edo dotriña gaiztoa guelditzen da smututua edo osotoro lotsatua.»

Eleiza au bacarra da, bada, dem-bora eta lecu gucietan dotriña ber-pera, au da, Jesu-Cristoren dotriña eracusten duena, eta oraindño be-cela, guero ere munduaren buca-erño eracutsico duena. Beste Eleiz eta erligio gucine dira Jesu-Cristo-ren contra alchataco bandera bat-zuec becela; eta oetara igarotzen diranae, ez dijoaz nozqui Jaungoi-coa obeto servitzea gatie, ezpada gorputzeco griñal atseguñ emanaz lasaiqueria gucian bicitzeagatie; ez du, alabaña, gure animae gorputz ecigabea baño etsay aundiagoric.

Ejemploa.

Munduan bicitu diran artean la-saiqueria gucietan naspillaturic, Ja-ineoaren deiamorosoai eta biotzeco muguida onai casoric eguin gabe, eta beren itz, itzeribu eta obra ga-itzgarriacquin Jesu Cristori eta bere erreinoari guerra bici bat eguiteco infernuc deabruaren langai eta languille izaten diran personae, be-ren ateeneco ordu triste eta lance icaragarri artan arquitu oi dira nore lagunduric, eta Jaungoicoaren aur-rera animae pecatuetatic garbituric bialtzeco añ birtute aundia duten Sacramentuac nore emanic ez dutela.

Aushe guertatu eizayon Volter filosofo gaizto gucien maishu eta buruari. Once bere azcartasun eta jaquinduri gucia empleatu zuen gure Erligio santuaren contra, bada empeñu gucia jarri zuen beraren egui, misterio, oitura eta erligioari

darraienn gucia gauz engañagarri eta farragarritzat iduqui bear zala sinisternotzen. Bere itzeribu puzoiz betericacoetan eteien barcatzen gau-zarie sagraduenai; eta zorion gucia atseguñ limuri-lasayne gozatzean balego becela, quendu nai eion bir-tateari, beste munduan izango duen sariaren esperanza, eta gaiztaque-riari, ango castiguen bildurra. Iri-chi xizayon eriotzaco gaitza, eta ill-zan baño ordu batzuec lenshengo, Tronchin bere sendaguin jannac az-quenengo bisita eguin eionean, ar-quitu zuen gorputz gucico dardari-zarequin, amorratu baten zorian deadarca eiola: «*Ni, beraz, Jaungoi-coa eta guizonac atzia nogo?*» Ondo-rean escua pis-ontzian sarta, eta an cegona arturic, eraman zuen aora. Tronchin jaunac persona errespet-a-garri batzuei Volterren eguiquera au contatzean, esan ere cied: «*O*» «*cembat naico nuen nie orduan,*» «*Volterren liburuac dirala bide, en-*» «*gñatuac izan diran gucine aren*» «*eriotzan arquitu bacirac;*» «*ecin era-*» «*mango zuten, ez, icuscarri icara-*» «*garri hura.*»

VII.

¿Cergatic esaten degu Eleiz au dala Apostolicoa?

Eguiazco Eleizaren laugarren bereizgarri edo sinalen da, *apostoli-coa* izatea. Da *apostolicoa*, ceren dan Apostoluac jarria, da *apostolicoa*, ceren Apostoluen demboratie gu-gandaño, ayen ondorengoac diran bidez eta leguez jarritaco obispoac gobernatzen dutela iraute duen.

da *apostolicos*, azqueñic, ceren gordetzen duen, eta beti gorde ere duen, Apostoluengandic artutaco fede eta dotriña berpera.

Apostoluac, beren misio edo encargua Jesu-Cristogandic artuta laster, banatu ciran mundu gucian, erriai eramateco fedearen arguia; ala, predicatzen zuten Evangelioa, batayatzan cituzten gendeac, eta eracusten cieztan Maishu Jaincozcoac bera eracutsi eta aguertutaco eguiguaciac. Judu eta gentillac eguin cituzten cristau, da esatea, Jesu-Cristoren jarraile, eta oyequin Batzarre edo lagunarte santu au, Eleiza catolicoa deritzayona, arrezquero dirañen, eta mundua mundu dan artean, Jesu-Cristoc ala promexu ciolaco, iraungo duena.

San Paulo apostoluac dauca Eleiza, Apostolu eta Profetac cimen-dutzat, eta Jesu-Cristo ar-cantoitzat jarriric eguindaco eche bat becela; argatic Efesocosi itzeribatzean esaten die: (Ephes. II, 19, 22.) «Etcera-te, ez, arrotsac eta etorquiac, ez-pada Santuen erritarrac eta Jaun-goicoaren echecoac, Apostolu eta Profeten cimendu gañean, Jesu-Cristo bera arcantoi dala ipiñiac. Arri onen gañean eguiten dan obra alehatzen eta acitzen da bear becelaco egoquieran, izan dedin Jaungoicoari consagratutaco Eleiza, ceñean sartzen ceraten zuec ere izateco, Espiritu Santuaren birtutez, Jaungoicoaren bicilecua.

Jesu-Cristoc bere dotriña munduan zabaltzeco lan-bide aundia Apostolui eman cienean, esan cien: «Bialtzen zaituztet, nere Aitac ni

«bialdu ninduen becela; eta gañera aguindu cien *beracquin egongo zala demboren bucaeraraño*. Nai izan du, bada, lan-bide au, betico izan cedi-lla, bere Eleizac ambat iraunaz, eta Apostoluac beren ondorengoai utzi cezayotela, berac artu zuten becela.

Ala, Apostoluac ipini cituzten beren ordeztartay edo Obispoac, eta oyec dauzeatzu San Pauloc Jaungoicoac bialdutacotzat, Apostoluac becela.

Beste Apostoluac beren burutzat San Pedro ezagutu zuten becela, Jesu-Cristoc ala eguin zuelaco, era berean, San Pedroren ondorengo dan Erromaco Obispoa ere dembora gucietan ezagutua izandu da Obispo gucien buru eta gañ gañecotzat; orregatic deritzayo Aita Santua eta Jesu-Cristoren vicario edo ordeztacoa, izanic gañera Eleizaren buru icusten dana.

Ona emen cergatic Aita Santu guciac beti esan izan duten berac dirala San Pedroren ondorengoac, eta arc zuen aguinte eta escubide gucien jabe diranac; eta guciac alatzat ezagutzen dituzten, inore ere egundano ucatu gabe aitatutaco bi doay oyec.

Ejemploa.

Eleizaco iracalse San Clemente Alejandriacoac contatzen ditu San Mateo Apostoluac Etiopiaco erreinoan Evangelioa predicatzen ari zala eguin zituen millagro batzuec. Ona emen aetaco bat, Nadabarco gende idolozale edo fedegabeac gure erligio santura eracarri cituena. Ango gendeac Jainco palsuen erli-

gioeo itsumen negargarrienean bici-
tiran, azti sonatu bie beren sor-
guinqueri eta iduripen utsezeo mi-
llagroacquin engafatuac ceuzcate-
laco.

Egipa ceritzan erreguearen ala-
ba but ill zanean, erreguec, nola
aditu izan bai zuen azti aentzat
ecin citequean gauzaric etzala, bere
aurrera eramane eraciric, erregutu
cien, bere alaba pixtu cezayotela.
Bereala asi ciran oi cituen sorguin-
queri eta conjuruac eguiten, baña
Egipac bici-sihaleric etzuen ema-
ten. Erreguec, ecer aurreratuco et-
zuela etsi zuenean, ecarri eraci zuen
San Mateo. Apostoluac Jesu-Cristo-
ren icen gucziz santua deitu zuen,
eta Egipa pixtuta jaiqui zan. Milla-
gro onen bidez erregue familiagu-
cia convertitu zan, eta onen ejem-
ploa jarraitu zuten aundizqui eta
erriico gendeac.

Chit egoqui deritzagu datorrela
contatzea emen Juan Calvinori
guertatu eizayona.

Catolicoac arpeguian ematen
cioten heregeoni, ceren predicatzen
zuen dotriña berriaren eguintzat
millagroric etzuen eguiten, Eleiza
catolicoan eguiten diran becela:
Calvinoc, arrazoi onen indar gucia
ezaguturic, ben batean erantzun
cien, berac ere millagroa eguingo
zuela. Joan zan bere dotriña gaiz-
toac seguitzen cituztenengana, eta
esan cien, *beretaco bat illa bacegoen
becela jarrita eramateco toqui jaiquiñ
batera, eta arc agiudutacoan alcha
cedilla, bada catolicoac icusten zute-
nean eguiac pixtu zala, burlatuac quel-
dituco cirala.* Esan eta eguin. Ill

iruditua eramane cioten Calvinori,
eta onec, beguira cegon gendetza
aundiaren aurrean esan cion: *Illu,
jaiqui zaitez; baña! O gauza arrigar-
ria! ill iruditua etzan jaiquitzen-
itz ayec Calvinoc zucendu ciozean
unecan bertan, men-menetan illa
guelditu zan. Onelacoac dira here-
geac eguiten dituzten millagroac!*

VIII.

**¿Iracorri ditezque, doan edo
ecerezqueria batean protestan-
teac ematen dituzten evangelio
eta escriptura Sagraduco libu-
ruac?**

Catolico aseoc artzen eta iracort-
zen dituzte batere gaitz-pensatu
gabe protestanteen Evangelio eta
bibliac.

Icusi dezagun liburu oec cër
confianza mereci bear diguten.

Oraindic ez dira lareun urte pro-
testanteac icendatzen diran here-
geac alcha cirala Jesu-Cristoren
Eleizaren contra, ucatuaz bere Mai-
shu Jaincozcoac eman ciozean
aguinte eta escubide guciac. Biblia
edo Escriura sagradua hebreo eta
greci-itzeuntzan itzeribatua izan
zan, eta itzeuntza oetatic orain
usutzen diranetara protestanteac
eguin dituzten liburu onen itzule-
ratan, para ditazte añ dembora la-
burrean ecin conta al mudanza, an
arquitzen ez diranac.

Protestanteac berac probatuco di-
gute, itzulera oec dirala edo gaizqui
eguiñac, edo suspicagarriac.

Zuinglio ceritzan Suizaco apaiz
eta erretore protestanteac itz egui-

tean Luteroc eguin zuen Testametu berriko itzuleraren gañean, oion: *Luteroc quixatu eguin zuela Jaungoicoaren itza*. Luteroc, bere heregiaren hura eta protestanteen inai-shuac berriz, Zuñglioren alderdicoen Biblia itzuli zutenagatic esan zuen *Lan-bide artan aritu ciranac, asto, caicneta Cristoren etsayac cirala*.

Teodoro Beza, frances protestante sonatuac, Basilean arguitaratu zan Ecolampadio heregearen itzuleragatic: *zala erligio gabea eta Jaincoaren Espirituaren contraoa*.

Azquenie, anglicanoac deitzen diran heregeac, Ginebran protestanteac eguindacoagatic cioten, ecen, aen iritsian, *itzulera hura arguitaratu ciranetan charrena eta gaizquien eguiña zala*.

Eleiza catolicoac bacarrie gordetzen du garbi eta naspilla cotsurric gabe Jesu-Cristoren dotriña; eta nola bai daquian, cristau asco, jaquinduria-uste arroaz guiatu-rie, bide zueenetic apartatzen dirala Escritura Sagraduco cembat esaera oquer adituaz, bere hume guciai aguinduric dauea; *ez iracortze-ko beren itzeuntza jaquinetara itzulitaco Escritura Sagraduco liburuac, nun eta ez dauden Eleizac ontzat emanac, eta berac ondo aditzeco azaldueraz lagunduae*.

Orain, baldin Eleizac Jesu-Cristogandic daucan escubidearequin debecatu badigu ontzat emanac ez dauzcan biblia eta evangelioac iracortzea, gez digu escubide aundia-goarequin oart-eracieo, debecatua daucagula protestanteac arguitaratzen dituzten bibliac iracortzea?

Eleizaco guraso guciae no lute-tic diote, *fedeco eguia guciaen depositoa Jaungoicoac Eleizari utzi diola, eta onec bacarrie adierazten duela Es-critura utseguileco irriscen gabe, utse-eciñ eguineco doayarequin oruitaa dagolaco*.

Orain bada, nola ecia iracorti ditzaquegun protestanteen mandataria- ac añ ugari banatzen dituzten liburuac, gue eguin bear deguna da alacorie escuetaratzen bazagu, edo ber bereala purratu, edo eramian errico parrocoari; onec esango digu, Eleizac ontzat emana daucan edo ez; bera iracortzetie prochuric atera desaquegun edo ez.

Protestanteac, Escritura Sagra- dun nola aditu bear dan Eleizac ba- ño obeto daquitelazco ausardia dau- cate, eta sinist-araci nai digute, Eleizac ez digula cër eracutsirie ce- ruraco bidean, eta ona cergatic lu- zatzen dizquiguten beren liburu- choac; gue ordean, heregeen eta oen mandatarien itz engañagarriai erantzun bear diegu, San Agusti- ñec bere demboraco Maniqueo here- geai erantzutenciena: *«Cristau-fedea ez da iñua bestetan arquitzan Eleiza catolicoan baicic*.

Ejemploa.

Erligio eguiazcoa ernegatu, eta Eleiz Ama Santari obediencia uc- atzen diotenac, bertatic sentitzen du- te beren barrumbetan arr bat, in- fernuco beticoneque-oñaceeraco au- queratuac dandela adieracitzen dio- tena, beste ascoren artean Luteroc sentitu zuen becela. Fraide fedeauslo

eta protestanteen maishu onee, uen-
tu cion Eleiz eguiazcoari Jesu-Cris-
togandiedauean aguintea, eta habi-
tuac botarie, artu zuen emaztetzat
Catalina Bora ceritzan moja, beste
zortzi moja lagunecquin, bere con-
ventutic igues eguin zuena. Witem-
berco emacumeac moja ernegatu
onequin carriactan topo eguitca
guertatzen bacizayoten, beste alde-
ra itzultze omen ciran diosalic ez
eguiteagatic.

Udaco gau-guiro eder batean
bere Luterorequin jardinean pascat-
zen cebillela, arrituric eta zoraturic
becela cegoen ceru urdiñ eta izar
eder dizdiatzallez jantzitacoai bo-
guira, eta convidaturic Lutero ceru

miragarri ayel beguira berac gozat-
zen zuen atseguiña gozatzeru, Lu-
teroc esan cion: *¡Ceru ederrac! baña
ez dute argui eguiten guretat. ¡Cer-
gatic ez? erantzun cion Catalinec,
¡cer bada, eragotzico ote zagu ceructa-
co erreinoan sartzea? ¡Nore daqui!
esan cion Lutero: baliteque: gure
bici modua utziaren castiguz: eta itz
oyec esatean, eman zuen biotz bi-
otzetie aterataco eispiru bat. Be-
raz, Catalinec orduan esan cion: be-
raz, osteru contentura itzuli bearrac
guera? Ez, erantzun cion Lutero:
berandu du cuezquero: gure gorputzac
atseguiñ lizunetan boitu eta galduac
dandelaco. Eta onembestez bucatu
zan aen orduco jolasa.*

ITZ-AZQUENA.

Zorion aundia da, dudarie gabe, edo obeto esateco
aundiena, Jaungoicoaren Eleizan, gu jayo gueran be-
cela, jayo izatea. Baña gure Eguilleari zor diegun me-
sede añ bereci oni bear becela erantzun, eta catolicoac
gueran aldetie guere salvaciara zucentzen diran frutu
guciac ateratzeco, asmo sendo bat bertatic artu bear
degu escatzeco egunoro Jaungoicoari bere Eleiza one-
tan bici eta iltzeco gracia, sinisten degula beti, sinis-
teco berac aguintzen duen, eta eguiten degula, egui-
teco aguintzen digun gucia.

Au da betico bicitza doatsuraco bide hacarra.

